

БОГДАН ЛЕПКИЙ-КРИТИК В ОЦІНЦІ ПРОФЕСОРА РОМАНА ГРОМ'ЯКА

Леся Вашків,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, filolog027@elr.tnpu.edu.ua

Постать українського письменника-універсаліста Б. Лепкого привертала дослідницьку увагу професора Р. Гром'яка різними гранями. І на це, звісно, було багато як об'єктивних, так і суб'єктивних причин. Адже професор Ягеллонського університету, сенатор польського парламенту останнього скликання перед Другою світовою війною, Б. Лепкий був «амбасадором української культури за Австрії в розчленованій Польщі і в самостійній Другій Речі Посполитій. Він залишив письмову присягу на вірність цій державі і польському народові. І водночас ніколи не зраджував національних інтересів рідного, українського народу. За часів УРСР його вважали «буржуазним націоналістом» і жодного твору не перевидали. Не був Б. Лепкий ні практичним політиком, ні ідеологом націоналізму, але практики та ідеології більшовизму не приймав. Проте своєю творчістю – поезією, прозою, публіцистикою – і культурно-просвітньою діяльністю дуже тонко і послідовно формував національну самосвідомість українців» [6, с. 126].

Розуміння значення і сили мистецької потуги Б. Лепкого, усвідомлення потреби повернення його спадку Україні та українцям спонукало професора Р. Гром'яка до численних і різноформатних заходів, з-поміж яких виокремлюються організація масштабних урочистих академій [1], міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій [2], керівництво написанням дисертацій (вони стали потужним внеском у розвиток сучасного лепкознавства) разом із створенням численних праць про творчість (у т. ч. й літературно-критичну) Б. Лепкого [4; 5; 6] – усе це становить вагому сторінку у життєписі науковця Р. Гром'яка, світлій пам'яті якого й приурочено цей всеукраїнський форум.

Зрозуміло, що в пріоритеті дослідницьких інтересів професора перебувала діяльність Б. Лепкого-критика. Цій темі присвячено окрему статтю [5]. Принагідно вона зринає у контексті фахового з'ясування проблеми «Вплив творчості В. Стефаника на оновлення літературної критики» [див.: 4, с. 194-196] та у праці «Проблема національної асиміляції і творчість Богдана Лепкого» [6].

Обриси задекларованої теми учений пунктирно означив уже в ранній (1992 р.) праці під однойменною ж назвою. Тоді Р. Гром'як тішився як «охайно виданими і дбайливо збереженими закордоном», так і «першими, «тутешніми»-таки українськими публікаціями» творів Б. Лепкого. Його поклик до наукової громади чітко парцельований на дві – однаково важливі! – складові. Перша: розшукувати давно написані і видруковані тексти, перевидавати-тиражувати їх, читати, осмислювати. І друга (супроводжена таким емоційно-наснаженим «Слава Богу!») – переосмислювати заявлені, несправедливі оцінки, відкидати ярлики. Дослідник заохочував читачів усіх рівнів ступити на шлях спілкування «з великим Духом Богдана Лепкого» [5, с. 111] через його тексти – поетичні, прозові, публіцистичні, літературознавчі.

Про останні справедливо зауважував, що стосувалися вони «давніх літературних явищ і доходили не далі ХІХ ст.» [5, с. 215]. Наголошував: спецкурси, які читав студентам Б. Лепкий, присвячувалися класикам української літератури. Нагадував про колосальну роботу з редагування і видання (з коментарями!) творів І. Котляревського, Т. Шевченка, П. Куліша, Марка Вовчка, Л. Глібова, Ю. Федьковича, О. Стороженка, С. Руданського, І. Карпенка-Карого, а ще про фундаментальні монографії, присвячені творчості Т. Шевченка, Марка Вовчка, М. Шашкевича. І слушно висноував: «Таким чином виявляється виразно історико-літературознавчий характер його праць... Коли хочемо окреслити своєрідність літературознавчої праці Б. Лепкого, то не зможемо обминути тих її прикмет, які властиві літературній критиці у стислому значенні цього поняття» [5, с. 213].

Засадничою прикметою літературної критики, на слушну думку ученого, є її предмет – «твори і тенденції найновіші, ще ніким не поціновані» [5, с. 213].

Професор Р. Гром'як наголошував, що писань, скерованих на поточний літературний процес, у Б. Лепкого «дуже мало», як і критичних літературних жанрів (на зразок рецензії, оглядової та проблемної статті) – у нього «майже немає». Однак позірне враження про віддаленість університетського професора-професіонала від сучасних йому клопотів дослідник відкидає. Він переконаний, що історико-літературні явища Б. Лепкий завжди розглядав крізь призму актуальних для його часу проблем. «Цією універсальною призмою у нього була національна ідея в її державотворчому вияві та естетичний вплив літературного твору на сучасних йому читачів. Саме ця установка – характерна для критика-публіциста – позбавляла праці Б. Лепкого сухого академізму і філологічної замкнутості. Історія працювала в нього на сучасність, а дар митця рятував Б. Лепкого від менторства і доктринерства [5, с. 214]. Дослідник відзначав у критиці Б. Лепкого домінування образного мислення та особливе «відчування» оригінальності стилю досліджуваних авторів.в

Сучасність і актуальність інтерпретації Б. Лепкого визначалася, за професором Р. Гром'яком, тим, що був Лепкий «українцем-сборником, якому довелося жити в іншомовному середовищі» [5, с. 215].

Поділяємо висновок дослідника: роздуми й рефлексії Б. Лепкого про українську літературу (а вони наявні як в його авторській історії літератури, так і в монографіях та численних передмовах [див.: 3]) мають виразний літературно-критичний характер, а його критика належить до такого різновиду, який нині означається поняттям «письменницька критика»

Література

1. Богдан Лепкий – видатний український письменник : збірник статей та матеріалів урочистої академії, присвяченої 120-річчю від дня народження письменника. Відповідальні редактори проф. Гром'як Р.Т., доц. Ткачук М.П. Тернопіль, 1993. 196 с.

2. Богдан Лепкий в духовній історії України : матеріали наукової конференції. Бережани, 27 серпня 2005 р. / за наук. ред. Р.Т. Гром'яка. Тернопіль : Джура, 2006. 128 с.

3. Вашків Л.П. Жанр передмови у літературознавчій практиці Богдана Лепкого. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Серія: Літературознавство: матеріали міжнародної наук. конф. «Богдан Лепкий у полікультурному дискурсі Європи та Америки» / за ред. д.ф.н., проф. М.П. Ткачука. Тернопіль : ТНПУ, 2017. Вип. 47. С. 217–229.

4. Гром'як Р. Історія української літературної критики (від початків до ХІХ століття). Тернопіль : Підручники і посібники, 1999. 224 с.

5. Гром'як Р. Т. Літературно-критична діяльність Богдана Лепкого. *Гром'як Р.Т. Давнє і сучасне*. Тернопіль : Лілея, 1997. С. 211-217.

6. Гром'як Р. Проблема національної асиміляції і творчість Богдана Лепкого. *Гром'як Р. Орієнтації. Розмисли. Дискурси. 1997-2007*. Тернопіль : Джура, 2007. С. 125-136.

ТВОРЧІСТЬ ЮЛІАНА ОПІЛЬСЬКОГО В ОЦІНЦІ РОМАНА ГРОМ'ЯКА

Марія Данилевич

кандидат філологічних наук, доцент української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, mmd1010@tnpu.edu.ua

До осмислення історичної прози Юрія Рудницького, відомого під літературним іменем Юліан Опільський, у різні часи зверталися М. Гнатюк, Я. Дашкевич, М. Ільницький, Є. Пеленський, М. Рудницький, М. Семчишин, П. Ящук. Діапазон їхніх літературно-критичних оцінок відзначається небувалою широтою: від дещо іронічних у М. Рудницького до перебільшено величальних у М. Семчишина. Так, М. Рудницький писав про сумнівність історичних фактів, «герої деклямують про державу», про те, що «важко зрозуміти, чи пише автор з обов'язку чи з приємности». Є. Пеленський і М. Семчишин навпаки вказують на «наукову солідність» творчого доробку, широту тематики й проблематики. Ідеологічно заангажовані підрадянські критики (наприклад, П. Ящук, Б. Стахєєв) в дусі тоталітарної доби «віднаходять» в історичних творах письменника